

מערך שיעור: ישראל ויהודי התפוצות

(שני שיעורים)

שיעור ראשון: היכרות עם יהודי התפוצות

מטרות

התלמידים יבחינו בין המושג גלות למושג יהדות התפוצות. התלמידים יכירו את המאפיינים המרכזיים של יהדות התפוצות. התלמידים יכירו את קשרי הגומלין שבין מדינת ישראל ליהדות התפוצות ולהיפך. התלמידים יכירו את המשותף בין יהודי התפוצות לבין יהודי ישראל והמבדיל ביניהם. התלמידים יכירו את הרלוונטיות והקשר של יהודי התפוצות למלחמת התקומה.

קהל היעד: כיתות חט"ע.

מתבסס על הנושא בתכנית הלימודים: יחסי מדינת ישראל והתפוצות, הספר השיבה לציון כרך ג' עמ' 483 – 510.

מהלך השיעור:

פתיחה - למורה-

כדי לחבר את התלמידים לנושא מתוך רלוונטיות לימינו, נקרין לתלמידים שני קטעי סרטונים, האחד בנושא השפעת אירועי שבת שמחת תורה תשפ"ד ה-7.10.23 על יהודי התפוצות, והסרטון השני עוסק בפעילות התמיכה של יהודי התפוצות במדינת ישראל בעקבות אירועים אלו. [סרטון- התגברות האנטישמיות](#)
[סרטון- התמיכה בישראל](#)

בזמן ההקרנה נבקש מהתלמידים לענות על השאלות הבאות:

1. הציגו שתי דוגמאות מתוך שני הסרטונים המראים את השפעת האירועים בארץ על הנעשה בחו"ל.
2. הציגו שתי דוגמאות המוכיחות את תחושת הקשר בין יהודים בחו"ל למדינת ישראל.
3. הציגו את המסקנה העולה מתוך מה שכתבתם. מומלץ להקרין את הסרטונים פעמיים.

לאחר ההקרנה ולאחר אסיף התשובות של התלמידים, נגיע למסקנות הבאות: בסרטונים ניתן לראות כי היהודים בחו"ל מושפעים מהנעשה במדינת ישראל ומשפיעים עליה, וכן מרגישים קשר קרוב וחזק למדינה החשובה להם. ליהודים בחו"ל ניתן הכינוי- יהודי התפוצות. זהו הנושא של השיעור שלפנינו.

הגדרת יהדות התפוצות-

תחילה יבחין התלמיד בין מושג הגלות למושג יהדות התפוצות. (אפשר לדייק בהבחנה של יהודי א"י בראיית יהודי התפוצות, כמושג שיפוטי ("גלות"), אל מול מושג עובדתי ("תפוצה") והבחנה נוספת שמגיעה מתודעה עצמית של יהודי התפוצות- בעבר הייתה תודעה של גלות, וראו את הגלות כעונש משמים, וציפו רק לגאולה, אך כיום כשיש מדינה יהודית, הם כבר לא רואים זאת כגלות- אלא מתוך בחירה עצמית שלהם, בחרו להשתלב מחוץ לא"י, בין הגויים).

לתלמיד-

היהודים שחיו מחוץ לא"י מכונים- יהודי התפוצות, לפני הקמת המדינה כונו- יהודי הגולה. מדוע חל שינוי בכינוי לאחר הקמת המדינה? כדי לענות על השאלה, עיינו בספר 'השיבה לציון' עמ' 483, והגדירו מהי גולה ומהי תפוצות. הסבירו מדוע חל שינוי בהתייחסות ליהודים החיים מחוץ לא"י.

גוף השיעור:

הכרת התפוצות ומאפייניהם-

המורה יבחר 5-6 תפוצות ויחלק את הכיתה לקבוצות, בהתאם למספר התפוצות שבחר. כל קבוצה תקבל שם של תפוצה עליה תאסוף מידע בהתאם לשאלות המנחות בהמשך. המידע יכתב בשקף אחד במצגת משותפת, ויוצג בפני הכיתה או על גבי פלקט שייתלה על הקיר בכיתה. לבסוף הכיתה תקבל תמונת מצב רחבה של מאפייני קהילות שונות ביהודי התפוצות.

הקבוצות ישלימו את המשימות הבאות:

משימה מס 1:

שלב א'

המשימה לתלמידים-

אני נועם תלמיד בישיבת חמ"ד במרכז הארץ. ההורים שלי עובדים במשרד החוץ, ובמסגרת עבודתם כקונסולית ונספח תרבות בשגרירות הישראלית, המשפחה שלי נדדה בין ארצות שונות ושם הכרתי חברים. אני מבקש להכיר לכם את החברים שלי. כדי לעשות זאת נעבוד בקבוצות.

כל קבוצה תשרטט דמות של חבר דמיוני מאחת התפוצות בעזרת המידע שאיתרה, תבחר לו שם ותכין לו תעודת זהות. מומלץ להיעזר בבינה המלאכותית ליצירת הדמות.

את המידע ניתן להשיג במרשתת ובספר הלימוד 'השיבה לציון' (פרק 16). יש להתמקד בשנים מהקמת המדינה ועד היום.

שאלות מנחות לאיתור מידע לצורך שקף/פלקט ת.ז. החבר הדמיוני:

בחרו איפה לומד החבר (חנינוך יהודי או כללי) מהי שפת הדיבור שלו / מכיר שפות נוספות?

האם משתתף בפעולות ציוניות / שייך לפעילויות בקהילה? (זיקה לדת יהודית / זיקה ללאומיות יהודית)

באילו מקצועות ההורים עובדים? (מעמד חברתי כלכלי) מהו החג הלאומי של המדינה בה חי? האם הוא חוגג אותו?

לאיזה בית כנסת שייך? (אילו זרמים נוספים קיימים בתפוצה בה חי?)

אילו מוסדות וארגונים יהודים מרכזיים קיימים בתפוצה שלו? מהו גודל האוכלוסייה היהודית בתפוצה שלו?

אילו פעילויות קיימות בארצו למען מדינת ישראל?

במה עוסק בשעות הפנאי? תנועת נוער? (ניתן להשלים את התמונה ממקורות נוספים או מהשערה)

את המידע שאספתם (מילולי / חזותי) יש לכתוב על פלקט/שקף ולתלות על קירות הכיתה או להכין במצגת שיתופית.

לאחר סיום המשימה כל קבוצה תציג בפני הכיתה את ת.ז של החבר מהתפוצה שלה.

שלב ב'-

למורה- לאחר שהתלמידים הציגו את התוצרים של שלב א' בפני הכיתה, ומילאו את הטבלה על

סמך הנתונים בספר, המורה יערוך דיון במליאה במטרה להגיע למסקנות בנקודות הבאות (או בחלקן):

מה טיב הקשר בין יהודי התפוצה לתרבות ולהווי המקומי

מהי הרגשת המחויבות של יהודי התפוצה למדינתם

מה טיב הקשר בין יהודי התפוצה למדינת ישראל

מהו המשותף בין כל התפוצות לבין יהודים בא"י

מהי הנקודה המשותפת המקשרת בין יהודים בכל מקום שהם בעולם

לתלמיד-

א. לאחר שהצגתם את עבודתכם בכיתה, עיינו בתוצרים של הקבוצות

האחרות. ב. מלאו את הטבלה שלפניכם:

יחסי גומלין בין מדינת ישראל ליהדות התפוצות:

קראו בספר בעמ' 494-501 ומלא את הטבלה בהתאם:

יהדות התפוצות	מדינת ישראל	
		עלייה והתיישבות
		כלכלה
		חינוך
		תחום פוליטי- מדיני

למורה- לסיכום הדיון בכיתה- לאחר שסקרנו את התפוצות השונות, ראינו שיהודי

התפוצות מושפעים ומשפיעים על מדינת ישראל, מצד אחד, שותפים מלאים למדינות שבהן חיים, (שפה, תרבות, חגים, נאמנות) אך גם מחוברים ומשפיעים על מדינת ישראל (חגים, מוסדות וארגונים לאומיים). מצד שני, מדינת ישראל והאירועים המתרחשים בה משפיעים באופן ישיר עליהם, כפי שהודגם בסרטונים שהצגנו בפתיחה, המלמדים על הקשר ההדוק בין יהודי התפוצות ליהודים במדינת ישראל ובין מדינת ישראל ליהודי התפוצות.

שיעור שני: הדילמות ביחסים בין מדינת ישראל ויהודי התפוצות

רציונל

משימת הפתיחה של המערך הקודם, הדגימה בפנינו את מידת המעורבות של יהודי התפוצות בחיי מדינת ישראל, כאשר אירועים מרכזיים משפיעים עליהם לטוב ולמוטב.

אירועי הדמים במלחמת התקומה, מחזירים אותנו שוב לשאלות המרכזיות ביחסי הגומלין בין מדינת ישראל ליהדות התפוצות (מתוך רצון להסתכלות חיובית בתקופה קשה זו, לא נכלול במערך נושאים הנתונים כיום במחלוקת בין הזרמים השונים ביהדות, כגון- נושא הגיור)

במערך זה נדון במרכזיותה של מדינת ישראל אל מול מעמדם של יהודי התפוצות, במחויבותה של מדינת ישראל כלפיהם ובמידת המעורבות וההתערבות שלהם בחיי מדינת ישראל.

מהלך השיעור:

משימה מקדימה- בהמשך למשימת הסיכום של השיעור הקודם, ניתן לבקש מהתלמידים להביא לשיעור כתבה/מאמר עיתונאי המתאר או עוסק בתרומתם/מעורבותם של יהודי התפוצות במלחמת התקומה. ניתן לתלות על קיר או להכין במצגת.

פתיחה- הבסיס החוקתי הרשמי לקשר בין יהדות התפוצות למדינת ישראל. למורה- כפתיחה לשיעור התלמידים יצפו בקטע מדברי דוד בן גוריון בהכרזת המדינה, וילמדו מתוך ספר הלימוד על חוק השבות. שני מקורות אלו מהווים בסיס לקשר הרשמי והחוקי בין מדינת ישראל ליהדות התפוצות. לתלמיד- צפו בסרטון הבא- קטע מתוך דברי דוד בן גוריון במעמד הכרזת המדינה. סרטון יסודות:

[בן גוריון- בהכרזת המדינה](#)

עיינו בספר 'השיבה לציון' עמ' 495- בחוק השבות. לאחר מכן, ענו על השאלות הבאות: הציגו מהו הבסיס המשפטי המחייב את מדינת ישראל בקשר עם יהודי התפוצות. הסבירו האם בעיניכם חשוב שישמר קשר זה, נמקו תשובתכם על סמך עולם הערכים שלכם. (למורה- נחזור לדון בנושא זה בסיום המערך).

גוף השיעור

לתלמיד-

לפניכם סרטון על בני נוער ובו דיון על קשרי הגומלין בין מדינת ישראל ליהודי התפוצות. סרטון של ארגון 'יסודות': [בני הנוער מישראל על יהודי התפוצות](#) לאחר שצפיתם בסרטון, האם אתם מסכימים לטענות שהועלו במהלכו? לפניכם פעילות שתאפשר גם לכם להביע את דעותיכם/טענותיכם בנושא.

למורה-

בשלב זה, עליך לחלק את הכיתה ל-6 קבוצות. כל קבוצה תקבל דילמה אחת מהדילמות הבאות עליה תעבוד (ניתן לחלק את המשימה לכל קבוצה בדף מעוצב).

1. בעד / נגד מעורבות של יהודי התפוצות במדיניות הישראלית.
2. האם נאמנות כפולה אפשרית? האם אזרחות זרה פוגעת ביכולת של יהודי התפוצות לסייע למדינת ישראל? האם יהודי התפוצות, צריכים להיות נאמנים למדינה בה הם חיים או למדינת ישראל, במקרה שיש התנגשות בין שתי הנאמנויות.
3. האם ישראל היא מרכזו של העם היהודי או שישנם כמה מרכזים וישראל היא אחת מהם?

קבוצה אחת תבנה נימוקים לצד אחד של הדילמה, וקבוצה שניה תכתוב נימוקים לצד השני של הדילמה (בסוף המערך מצורף נספח למורה עם הצעות לטיעונים מבוסס על הכתוב בספר). לאחר בניית הנימוקים, נערוך בכיתה מעין "דיבייט- שיח עמדות", שבו יעלו התלמידים את עמדותיהם בכל דילמה.

לתלמיד- עבודה לכל אחת מקבוצות:

שלב א'- עיינו בספר בעמודים 506 - 504, וקראו את הקטע המובא בנושא הדילמה שקיבלת מהמורה יחד עם חבריך לקבוצה.

שלב ב'- כתבו שני טיעונים בנושא שקיבלתם. הסתמכו על הכתוב בספר ועל הידוע לכם בנושא על סמך האירועים האחרונים בתקופה זו.

שלב ג'- הציגו לפני הקבוצות האחרות את הטיעונים שכתבתם.

שלב ד'- כתבו בקבוצה תגובות לטיעונים של הקבוצה המנוגדת בדילמה שעסקתם בה (שלב זה רלוונטי במידה והטיעונים שטענתם בשלב ב', אינם תואמים את טיעוני הקבוצה המנוגדת).

שלב ה'- כל קבוצה מציגה את התשובות לטענות.

שלב ו'- המורה יקיים דיון במליאה, למסקנות על התהליך.

למורה- שאלות מנחות לדיון

במליאה: איזה טיעון שכנע

אתכם יותר, ומדוע.

האם הגעתם לדיון עם דעה מסוימת ושיניתם אותה תוך כדי הדיון? מה הרגשתם כששמעתם דעה המנוגדת לדעתכם?

האם צריך לשמור על קשר עם יהדות

התפוצות? איך צריך להישמר הקשר?

מה מדינת ישראל יכולה להעניק ליהודי התפוצות ומה יכולה

לקבל מהם? מהי מידת המעורבות וההתערבות של יהודי

התפוצות בחיי מדינת ישראל? האם מעמד התפוצות שווה

למעמד יהודי מדינת ישראל?

משימת סיכום

השיעור-

צפו בסרטון הבא וענו:

[חשיבות הקשר בין יהדות התפוצות למדינת ישראל](#)

א. הציגו לפחות שתי עובדות המופיעות בסרטון, המוכיחות את חשיבות הקשר בין

יהדות התפוצות למדינת ישראל.

ב. הסבירו מדוע לדעתכם הקשר הזה חשוב.

נספח למורה

טיעונים אפשריים:

1. בעד / נגד מעורבות של יהודי התפוצות במדיניות הישראלית

בעד מעורבות:

- ☐ יהודי התפוצות תורמים כספים רבים למדינת ישראל, ולכן יש להם זכות להתערב.
- ☐ מאחר ולהחלטות של מדינת ישראל יש השלכות על חיי היהודים בתפוצות, ניתנת להם הזכות למעורבות, לדוגמה: גורמים עוינים למדינה פוגעים לעיתים ביהודי התפוצות, כאשר רוצים להעביר מסר למדינת ישראל (ראה למשל פיצוץ בניין הקהילה היהודית בארגנטינה).

נגד מעורבות:

- ☐ גם אם יהודי התפוצות תורמים למדינה, עדין זה לא מקנה להם זכות להתערב בנעשה בארץ, ברמה של מעורבות בהחלטות ממשלה.
- ☐ נכון שמדינת ישראל היא מדינת כל היהודים, אבל כל זמן שלא עלו לארץ, הם לא הגשימו את הזכות, ולכן לא מגיעה להם הזכות להתערב, אם הם רוצים להיות מעורבים- שיעלו לארץ.

2. האם נאמנות כפולה אפשרית? האם אזרחות זרה פוגעת ביכולת של יהודי התפוצות לסייע למדינת ישראל? האם יהודי התפוצות, צריכים להיות נאמנים למדינה בה חיים או לישראל, במקרה שיש התנגשות בין שתי הנאמנויות.

הוכחות שמצב כזה אפשרי:

- ☐ בשנת 1956, כאשר ישראל פתחה בפעולה צבאית נגד מצרים בניגוד לאזהרות ארה"ב, הארגונים היהודים האמריקאים בחרו לתמוך בישראל (בהפגנות, הסברה) ולהביע עמדה מנוגדת לעמדת נשיא מדינתם.
- ☐ בשנת 1967, ערב מלחמת ששת הימים, יהודי ארה"ב עשו ככל יכולתם כדי שישראל לא תישאר לבד במערכה - הפגנות, הסברה, תמיכה כלכלית, במטרה להביא את השלטון האמריקאי לתמיכה בישראל.

הוכחות שמצב כזה לא אפשרי:

- שתי זהויות יכולות לבלבל את האדם ואת סביבתו.
- השייכות למדינה בה נולד, חובות וזכויות אזרחיות, יכולות לגרום ברגע של סתירה, העדפה משיקולים שונים, את המדינה בה חי, על פני המולדת ההיסטורית, שאיננה ממשית מבחינתו.
- צעירים יהודים אמריקאים, בקשו לנסוע לישראל בזמן מלחמת ששת הימים, והממשל האמריקאי אסר יציאת אזרחים למזרח התיכון בשל סכנה.
- יהודי שמגיע למשרה בכירה במדינתו, יתקשה לנהוג בסולידריות כלפי עמו, מדינתו.

לדוגמה, שר החוץ היהודי- אמריקאי קיסינג'ר ניהל מדיניות חוץ שלא תמיד עמדה לצד ישראל, מחויבותו הראשונית הייתה לארה"ב.

3. האם ישראל היא מרכזו של העם היהודי, או שישנם כמה מרכזים וישראל היא אחת מהם?

מרכז ותפוצות :

- המרכז נמצא בארץ ישראל, ובתפוצות מפוזרים יהודים שלא רצו לעזוב מקומות מגוריהם, ישראל כמרכז דואגת להם לחיזוק המסורת והלאומיות היהודית.
- רק הקמת המדינה הצליחה לחולל תפנית במעמדו ותנאי חייו של העם היהודי, לכן צריך להיות קיבוץ גלויות לארץ אחת (זלמן שזר).

האם אנחנו שני מרכזיים יהודים שווים בערכם?

- מספר היהודים בארה"ב זהה למספר היהודים בארץ ישראל, ולכן המרכז בארה"ב חשוב לא פחות.
- העם היהודי מאוחד, גם אם לא גר באותה ארץ, ולכן יש לראות בישראל ובתפוצות, קבוצות שוות במעמדן. היעד צריך להיות, יצירת מערכת חיים יהודית עולמית שיש בה קשר בין קהילות שונות (מרדכי קפלן).
